

แบบฉบับอันดีงามของข้าราชการในประวัติศาสตร์ไทย ภารกิจพิเศษของพระยามนตรีสุริยวงศ์

ไกรฤกษ์ นานา

พระยามนตรีสุริยวงศ์ และคณะราชทูตสยามชุดไปอังกฤษแต่ปรากฏตัวในกรุงปารีส พ.ศ. 2400 ปฏิบัติภารกิจพิเศษนอกหน้าที่ช่วยเหลือราชการแผ่นดินโดยที่มีได้รับมอบหมายในฐานะข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่อ่านนโยบายของพระเจ้าอยู่หัวออก (ภาพประกอบข่าวจากหนังสือพิมพ์ L' Illustration กรุงปารีส 20 March 1858)

หนังสือชื่อ “นิราศลอนดอน” และจดหมายเหตุของหม่อมราโชทัย (กรมศิลปากร, คลังวิทยา, 2508) รายงานเรื่องคณะทูตชุดแรกของรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2400) ที่นำโดยพระยามนตรี สุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) ไปเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แก่สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้ว คณะทูตชุดดังกล่าวใช้เส้นทางบกผ่านไปทางประเทศฝรั่งเศส (แทนที่จะนั่งเรือตรงกลับจากอังกฤษตามทะเลเหมือนขามา) ในเชิงอรรถของหนังสือเล่มนี้ชี้แจงว่า

“การที่ราชทูตกลับทางฝรั่งเศสนั้น ปรากฏในจดหมายเหตุของรัฐบาลอังกฤษว่า แต่เดิมรัฐบาลจะจัดให้กลับมาเรือจากเมืองอังกฤษเหมือนเมื่อเขาไป ราชทูตว่า เมื่อเขาไปถูกคลื่นใหญ่ที่อ่าวบิสเคิล่าวก เต็มที เขากลับเป็นฤดูหนาว เขาว่าคลื่นใหญ่ยิ่งกว่าเขาไป ขอกลับทางประเทศฝรั่งเศส รัฐบาลจึงจัดให้มาทางนั้น”

การเดินทางผ่านทางฝรั่งเศสทำให้ต้องเสียเวลาและล่าช้าออกไปอีก 2 สัปดาห์ ในช่วงนี้กลับมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น กล่าวคือ คณะทูตได้เข้าเฝ้าจักรพรรดิโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศสเป็นกรณีพิเศษด้วย ทั้งๆ ที่มีได้แจ้งจุดมุ่งหมายมาก่อนอย่างเป็นทางการ ภารกิจดังกล่าวทำให้เกิดความยอกย้อนทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพราะอีก 3 ปีต่อมา คณะทูตชุดที่ 2 นำโดยพระยาศรีพิพัฒน์ (แพ บุนนาค) ต่างหากที่เป็นคณะทูตชุดทางการของรัชกาลที่ 4 ไปฝรั่งเศส (พ.ศ. 2404) เหตุผลที่แท้จริงของการไปฝรั่งเศสอย่างกะทันหันของคณะทูตชุดแรก จึงเป็นที่เคลือบแคลงของสื่อมวลชนในปารีสไม่น้อย ถึงขนาดตีพิมพ์เป็นข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์ระดับชาติ

เราไม่สามารถใช้พงศาวดารไทยค้นหาคำตอบในปริศนานี้ได้ทันทีทันใด เนื่องจากมันมิใช่จุดประสงค์หลักของการไปคราวนั้น จึงไม่น่าจะเป็นพระราชบัญชาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยตรง ภารกิจพิเศษนี้จึงล่อแหลมและเสี่ยงต่อคำครหา จนถึงการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด เพราะเป็นการปฏิบัติหน้าที่เกินขอบเขตที่ได้รับมอบหมายไป ในทางปฏิบัติถือเป็นความผิดพลาดวินัยอย่างร้ายแรง

แต่ในทางทฤษฎี มันเป็นการสนองพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่ง ม.ล. มานิช ชุมสาย เคยอธิบายว่า “รัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักว่า มหาอำนาจทางยุโรปนั้น แข็งกร้าวเกินกว่าที่สยามจะต้านทานไหว พระองค์จึงทรงมีนโยบายผูกสัมพันธ์ไมตรีกับทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสพร้อมๆ กันเพื่อรักษาดุลยภาพ เพื่อว่าฝ่ายหนึ่งปฏิเสธความหวังดีของพระองค์ อีกฝ่ายหนึ่งก็อาจจะเป็นที่พึ่งแทนได้” (History of Anglo-Thai Relations, Chalermnit , 2000.)

1 ปีก่อนหน้านั้น (พ.ศ. 2399) สยามได้ร้องขอที่จะส่งคณะทูตไปฝรั่งเศส แต่ไม่ได้รับคำตอบ ที่จริงเพราะฝรั่งเศสติดพันอยู่ในสงครามไครเมีย การที่คณะทูตชุดแรกบังเอิญอยู่ในยุโรป ย่อมเป็นหนทางที่จะสอบถามความในใจจากผู้นำรัฐบาลฝรั่งเศสได้ จึงสันนิษฐานว่า พระยามนตรีสุริยวงศ์ตั้งใจแวะกรุงปารีสเพื่อสืบหาความจริงด้วยตนเอง ทั้งๆ ที่มีได้รับมอบหมายให้ทำเช่นนั้นเลย หนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสฉบับหนึ่งชื่อ L' Illustration ลงวันที่ 20 March 1858 ลงข่าวการมาครั้งนี้บรรยายว่า น่าจะมีนัยยะทางการเมืองแฝงอยู่ด้วย

และด้วยความช่วยเหลือจากนายเฟาล์ (Mr. Edward Fowle -ต่อมาได้บรรดาศักดิ์เป็นหลวง สยามานุเคราะห์) ข้าหลวงอังกฤษผู้ติดตามคณะทูต ได้ใช้อิทธิพลทางกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษในลอนดอนเป็นใบเบิกทาง หรือ “เส้นสาย” ในการติดต่อให้คณะทูตได้เข้าเฝ้าเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งแทบจะเป็นเรื่องเหลือเชื่อในการเยี่ยมชมแบบลาลองเช่นนั้น การหลีกเลี่ยงสภาพอากาศแปรปรวน แต่กลับได้มาซึ่งอภิสิทธิ์พิเศษสำหรับการเข้าเฝ้าจักรพรรดิฝรั่งเศส และบรรลุป้าหมายทางการเมือง จึงมิใช่ความบังเอิญแต่อย่างใด

ภารกิจพิเศษของพระยามนตรีสุริยวงศ์ เสมือนการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างชาญฉลาด และอ่านนโยบายของผู้นำประเทศออก สมศักดิ์ศรีราชทูตที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย ให้เป็นผู้แทนพระองค์ของพระเจ้าแผ่นดิน การไปฝรั่งเศสโดยมิได้เตรียมการมาก่อนเป็นการประหัตประหารเวลา งบประมาณ และรักษาผล

ประโยชน์ของประเทศชาติอย่างใหญ่หลวงในระยะยาว โดยปราศจากการเกียจฉอนหรือบ้ายเบี่ยงความ
รับผิดชอบต่อนโยบายของแผ่นดินในฐานะข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ที่เห็นแก่ชาติบ้านเมืองเป็นหลัก จึงสามารถ
กระทำการต่างพระเนตรพระกรรณได้โดยไม่ขาดตกบกพร่อง และด้วยปฏิภาณ ไหวพริบ อันสุขุมรอบคอบ
วิริกรรมเช่นนี้เป็นประวัติศาสตร์ที่น่าจดจำและมีใจเรื่องล้ำสมัย สมควรที่ข้าราชการสมัยใหม่จะยึดถือเป็น
แบบแผนในการปฏิบัติได้ พระยามนตรีสุริยวงศ์-ท่านคิดได้ยังไง?

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาประชาสัมพันธ์ ยกย่องบุคคลตัวอย่างในหน้าประวัติศาสตร์ไทยต่อสังคมครับ

ขอแสดงความนับถือ

ไกรฤกษ์ นานา

ไกรฤกษ์ นานา “แบบฉบับอันดีงามของข้าราชการในประวัติศาสตร์ไทย ภารกิจพิเศษของพระยามนตรี

สุริยวงศ์” [ออนไลน์] เผยแพร่วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2562 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 19 มีนาคม

พ.ศ. 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_7392